

**Висновок
рецензента,
кандидата педагогічних наук, доцента
Коваль Тетяни Василівни,
про наукову новизну, теоретичне та практичне
значення результатів дисертації
Цихмейструк Оксани Миколаївни на тему «Формування громадянської
компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі
фахової підготовки» поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора
філософії за спеціальністю 011 освітні, педагогічні науки**

Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір актуалізує проблему приведення освітньої системи України у відповідність до європейських стандартів. Вища університетська освіта є важливою інституцією суспільства, що зумовлюється процесами й обставинами, які відбуваються в ньому на глобальному макрорівні. При цьому сама вища освіта є суспільним соціально-економічним процесом, що має соціальну й економічну складові й сприяє інноваційному розвитку суспільства та безпосередньо впливає на соціально-економічне зростання нації.

Відповідно до ЗУ «Про освіту» ключовими компетентностями, якими реалізується досягнення мети освіти є «громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей».

Зокрема, у 1996 р. Організацією Об'єднаних Націй була прийнята «Декларація принципів толерантності, що базувалася на становленні громадянського суспільства та соціокультурного діалогу. В 2016 р. Європейським Центром ім. Вергеланда та Міністерством освіти і науки України за співпраці з Радою Європи та фінансуванням від Міністерства закордонних справ Норвегії реалізувалася всеукраїнська програма освіти для демократичного громадянства «Демократична школа». Вона охопила ряд шкіл та вишів України, а саме 74 навчальних закладів з 24 областей України.

Таким чином, вищезазначене підтверджує актуальність теми дисертаційного дослідження Цихмейструк Оксани Миколаївни на тему «Формування громадянської компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі фахової підготовки», для вирішення сучасних професійно-педагогічних завдань та вказує на доцільність її вивчення.

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 11 від 18 квітня 2019 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 1 від 28 січня 2020 року).

Відповідно до обраної теми дисертанткою сформульована мета дослідження, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічної моделі та

педагогічних умов формування громадянської компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі фахової підготовки.

Згідно до мети визначені наступні завдання дисертаційного дослідження:

1. Уточнити сутність базових понять досліджень.
2. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці професійної підготовки майбутніх вчителів початкової школи.
3. Визначити й обґрунтувати критерії, показник та схарактеризувати рівні сформованості громадянської компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі фахової підготовки.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічну модель та педагогічні умови формування громадянської компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі фахової підготовки.

Аналіз матеріалів дисертаційного дослідження, дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, оскільки дисертанткою, здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення науково-педагогічних праць учених й освітньої нормативно-правової бази з проблеми дослідження.

Окремо варто відзначити наголошення дисертанткою на ціннісному аспекті змісту університетської освіти для формування у майбутніх вчителів початкової школи громадянської компетентності, що зумовлено кризовими явищами, які відбуваються в сучасному українському суспільстві й стимулюють зміну потреб, установок, цінностей студентської молоді. Ці реалії сьогодення актуалізують аксіологічний вимір сучасної вищої освіти, зокрема ціннісні компоненти її змісту.

Безперечно позитивом дисертації є порівняння та систематизація наукових джерел з проблеми дослідження, що дозволило дослідниці констатувати, що термін «громадянська компетентність майбутнього вчителя початкової школи» не має єдиного трактування і розглядається як інтегративна характеристика особистості, що вказує на рівень готовності та здатності здійснювати громадську діяльність та репрезентована ключовими елементами компетентності: громадянські якості, громадянські цінності, громадянські чесноти, загальнолюдські цінності, демократичні цінності, воля, громадянська свідомість, громадянська ідентичність, громадянський ідеал, емоційний інтелект, соціальний інтерес, громадянська культура, громадянський обов'язок, політична культура, громадянське виховання, громадянська освіта, медіаосвіта, критичне мислення, комунікативна компетентність, креативність, громадянська діяльність, громадянська зрілість, громадянська відповідальність, громадянська позиція, громадянська залученість, громадянська соціалізація.

Особливо, як позитивний момент, необхідно відмітити дослідження шляхів імплементації електронної демократії в освітній процес ЗВО, умови та можливості створення студентських осередків для впровадження громадської діяльності, аналіз складових навчального змісту освітніх

компонентів з інтеграцією громадянської освіти, виокремлення та запровадження класифікації вправ для формування громадянської компетентності в процесі фахової підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Обґрунтованість і достовірність основних положень і висновків дисертації забезпечено критичним аналізом достатньої кількості використаних джерел, коректним застосуванням методів і прийомів аналізу, за допомогою яких опрацьовано належний обсяг фактичного матеріалу. Авторка залучила для дослідження значну кількість англomовної сучасної літератури.

Розроблено, апробовано та впроваджено програму формування компонентів громадянської компетентності вчителя початкової школи в процесі фахової підготовки.

Здійснено експериментальну перевірку ефективності програми формування компонентів громадянської компетентності вчителя початкової школи в процесі фахової підготовки.

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлено загалом у 8 публікаціях, серед яких: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному науковому виданні міжнародної наукометричної бази Web of Science, 1 стаття – у розділах монографії, 3 статей, тез і матеріалів доповідей апробаційного характеру.

Матеріали дисертації пройшли широку апробацію, обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, семінарах. Круглих столах в Україні та іноземних державах.

Не викликає сумніву і практичне значення одержаних результатів. Дисертанткою розроблено та імплементовано в фахову підготовку майбутнього вчителя початкової школи діагностичного інструментарію та науково-методичного забезпечення, що включає тренінг (модулі: «особистість та соціум», «демократія в освіті», «освітня політика та громадянська діяльність», «булінг, інклюзія, інтеграція громадянської освіти в початкову школу»), форми та інтерактивні методи, методичні рекомендації для викладачів щодо особливостей формування громадянської компетентності; розроблено навчально-методичні матеріали для проведення занять зі студентами з впровадження демократії в комунікації та в процес викладання математичних, природничих, суспільних дисциплін в системі вищої педагогічної освіти; підібрано комплекс засобів для впровадження громадянської освіти.

Матеріали дисертації можуть бути використані під час підготовки навчально-методичних посібників та підручників, розроблення освітніх курсів із розвитку громадянської освіти майбутніх вчителів початкової школи, у практичній роботі викладачів закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка бакалаврів та магістрів спеціальності 013 Початкова освіта, у психолого-педагогічних дослідженнях відповідної тематики.

Подане дисертаційне дослідження свідчить про наукову зрілість дисертантки її вміння бачити актуальні проблеми освіти, готовність розв'язувати їх на достатньому науковому рівні.

Отже, дисертація Цихмейструк Оксани Миколаївни на тему «Формування громадянської компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі фахової підготовки» є цілісним завершеним дослідженням, яке за своїм науково-теоретичним рівнем, новизною у постановці та вирішенні досліджуваних проблем, аргументованістю висновків та практичним значенням відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, і може бути подане до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти та
інноваційної педагогіки
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

